

6. 7. 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERDE MECÂZLI SÖYLEYİŞLERİN KULLANIM SIKLIĞI

FREQUENCY OF USE OF METAPHOR IN TURKISH COURSES TEXTBOOKS THAT ARE INSTRUCTING IN SECOND STEP OF ELEMENTARY SCHOOLS OF TURKISH MINISTRY OF NATIONAL EDUCATION

Bahar Yaman
Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Türkçe Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Buca-İzmir
yamanbahar35@hotmail.com

ÖZET

Edebî bir terim olan mecaz; edebiyatta bir sözcüğü gerçek, bilinen anlamının dışında kullanmak demektir. Söze anlam değeri katmada mecazdan yararlanır. Bunun yanı sıra söze, canlılık, güzellik ve etkililik katma fonksiyonu da taşımaktadır. Mecaz, gerçeğin karşıtıdır. Sözcüklerin temel anlamlarına karşı bir anlam çağrıştırır. Gerçek ve mecaz anlam olmak üzere iki yönlü anlam taşıyan söz ve deyimlerde mecaz gerçeği engeller. Türk dili yapısı itibarıyla mecazlı kullanımlara imkan tanıyan bir dildir. Gerçek anlamıyla algılanmayan bu durumu küçük yaşlarda kavramak güçtür. Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Okullarının İkinci Kademesi(6-7-8.sınıflar)nde okutulan Türkçe ders kitaplarında mecazın anlaşılması ve kullanımına yönelik metinler mevcuttur. Bu çalışmada, metinlerden hareketle sözü edilen sınıf öğrencilerinin mecazı ve mecazlı anlatımları kavrama düzeyleri değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: mecaz, sözcük, deyim

ABSTRACT

Metaphor which is a literary term means to use a word, except the real, known meaning of it. Metaphor is used when adding a meaning value to sentence. In addition, it also has a function as adding vitality, beauty and effectiveness to the word. Metaphor, is opposite of the truth. It evokes a sense against the basic meanings of words. In words and idioms that conveys two-ways meaning as metaphor and real; metaphor prevents the real. Due to its structure, Turkish language that enables metaphoric usages. To comprehend the situations that cannot be perceived as its real meaning at early ages is difficult. Texts intended to understanding and usage of metaphor are available in Turkish textbooks that are instructing in Second step of Elementary Schools of Turkish Ministry of National Education. In this study, on the basis of texts, metaphor and metaphoric expressions comprehension levels of following students will be evaluated.

Keywords: metaphor, word, idiom

GİRİŞ

Edebî bir terim olan mecaz; edebiyatta bir sözcüğü gerçek, bilinen anlamının dışında kullanmak demektir. Söze anlam değeri katmada mecazdan yararlanır. Bunun yanı sıra söze, canlılık, güzellik ve etkililik katma fonksiyonu da taşımaktadır. Kelimelerin mecaz kullanımı duygu ve hayali şahlandırır, sözün etkisini artırır. Türk dilinin mecazlar bakımından zengin oluşu, günlük hayatta çok zaman bilerek ya da bilmeyerek mecazlar kullanmamıza olanak sağlar. Böylece daha iyi bir kavrama ve kavratma sağlanmış olur.

Mecaz, gerçeğin karşıtıdır. Sözcüklerin temel anlamlarına karşı bir anlam çağrıştırır. Gerçek ve mecaz anlam olmak üzere iki yönlü anlam taşıyan söz ve deyimlerde mecaz gerçeği engeller. Türk dili yapısı itibarıyla mecazlı kullanımlara imkan tanıyan bir dildir.

Gerçek anlamıyla algılanmayan bu durumu küçük yaşlarda kavramak güçtür. Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Okullarının İkinci Kademesi'nde (6-7-8.sınıflar) okutulan Türkçe ders kitaplarında mecazın anlaşılması ve kullanımına yönelik metinler mevcuttur. Bu çalışmada,

metinlerden hareketle sözü edilen sınıf öğrencilerinin mecâzı ve mecâzlı anlatımları kavrama düzeyleri değerlendirilecektir.

Belagat geleneğinde “sözcükte anlam” kavramları

Belagatin Batıdaki göstergebilime denk gelen “Delalet Kuramı”na göre, **dall** (delalet eden, gösteren)-**medlûl** (delalet edilen, gösterilen) ilişkisi üç çeşittir: Aklî delalet („duman“ın „ateş“in varlığına delaleti) Tabîî delalet („yüzün kızarması“nın, „utanma“ya delaleti) Vaz“ı delalet (toplumsal uzlaşmaya dayanan dilbilimsel adlandırma, sözgelimi „ağaç“ sesbiriminin /ağaç/ kavramına delaleti) Osmanlıda bu üç tip göstergeleri inceleyen bilime **ilm’ül vaz**’ adı verilirdi.

Dilbilimsel adlandırma içinde yer alan sözcük anlamı (söz-anlam ilişkisi), klasik belagatte geleneksel olarak öncelikle üç kavramla ele alınır: **hakikî anlam, mecâz, kinâye**.

Hakikî (Gerçek) anlam:

Sözün anlama işaret yollarından birincisi gerçektir. “Gerçek, bir sözün, tahsis edildiği konuya işaretidir.” denilmiştir. Dolayısıyla “hakikî anlam” için, “sözcüğün hangi anlam için konulmuşsa, eski deyişle, vaz” edilmişse o anlamda, giderek de, dilde sabitlenmiş, gerçeklik kazanmış anlamında kullanılması” tanımı yapılmıştır.

Mecâz (Değişmece):

Sözün anlama işaret yollarından ikincisi mecâzdır. Kelime Arapça (yeri tecâvüz) anlamına gelen “câz” fiilinden türetilmiş mekân ismidir. Bir söze asli anlamda kendini gösteren tecavüz, bu kelimenin terim olarak kullanılmasına yol açmıştır.

Mecâz, iki şekilde olur: Ya arada gerçek anlamında kabulüne engel bir unsur vardır ya da buna rastlanmaz. Örneğin; “ Hüseyin’in otomobil’i uçuyor” cümlesinde “otomobil” kelimesi “uçuyor” sözünün, “Hatice annesinin yüzüne pençe attı” cümlesinde “Hatice” kelimesi, “pençe attı” lafızlarının gerçek anlamda alınmasına engeldir. İşte sözün gerçek anlama delâletine engel olan bu unsur, “kârine-i mâni” adını alır.

“Eli uzun” sözünün “hırsız”, “kulağı delik” sözünün “bütün haberleri işitir”, “alını açık” sözünün “utanç verici hallerden uzak” anlamlarına gelmesi, gerçek anlamın düşünülmesine bir engel olmaksızın vuku bulmuştur.

Mecâz, başlıbaşına bir edebi sanat olmaktan çok değişik adlarla anılan bazı sanatların ortaya çıkmasına yardımcı olur. Teşbih, istiâre, mecâz-ı mürsel, kinâye, teşhis gibi sanatlar, bir kısmı kelime, bir kısmı ise fikir mecâzları üzerine kurulmuş sanatlardır.

Arada bir kârine-i mâni’ a bulunmak şartı ile bir sözün gerçek anlamsı dışında kullanılmasına mecâz denir. Dört çeşit mecâz vardır:

1. Lugavi* mecâz

Lugavi mecâz, lugavi gerçeğin karşılığıdır. Kelimenin, kendisine mevzû olan anlamda kullanılması nasıl sözü gerçekse; engel bir karineden dolayı bu anlamın dışına çıkması da, lugavi mecâzdır. “Toprak” kelimesi kendi anlamında kullanıldıysa lugavi gerçek, “mezar” anlamında kullanıldıysa

* **Lûgavî:** 1. Lûgate mensup, sözlükle ilgili. 2. Mecâzî olmayıp hakiki bir anlama delâlet eden kelimeye ait olan.

lugavi mecâzdır. Aynı şekilde, “gül” sözü, “çiçek” anlamındaysa lugavi gerçek, “yanağa” işaret ederse lugavi mecâz olur.

2. Örfi mecâz

“Örf” sözcüğünün konumuzu ilgilendiren anlamı “âdet, hüküm; gelenek”tir. Örfi mecâz iki çeşittir:

a. Örfi-i (geleneksel) âmm olan mecâz

“Tütün” sözü, sözlükte yanan bir şeyden çıkan duman anlamına gelirken, sonradan insanlar tarafından sigara yapılmak veya pipoya doldurulmak suretiyle içilen nikotinli nebat yaprağına da olmuştur. Bu anlamda örf-i âmm olan bir gerçek vardır. Fakat derin bir hasreti ifade etmek için “gözümde tütüyor” dersek örf-i âmm mecâz yapmış oluruz.

b. Örfi-i hâs olan mecâz

Hesap, ölçü ile ilgili anlam ismidir. Sonra onu belirli bir zümreye bağlı olan insanlar bir ilme tahsis etmişlerdir; sözün bu anlamı örf-i hâs olan bir gerçektir. Sözü ilk anlamıyla alıp ondan muhasebe, muhâsebât gibi anlamlar kastederek örfi’i hâs olan bir mecâz yapmış oluruz.

3. Şer’i mecâz

Salat kelimesi şer’i gerçek olarak “namaz”a işaret etmektedir. Şeri’at mensuplarının aynı sözü “du’a” anlamında kullanması şer’i mecâzdır.

4. Aklî mecâz

Mecâz sözü ile genellikle lugavi mecâz kastedilir. Bu itibarla akli mecâz onun tam karşılığıdır.

“Mâni karîne”yi taşıyan bir ifadede, bir fiili, söz söyleyene göre, hakkı olan benzeme ilgisinden başka bir benzerliğe dayandırmaktadır. Aklî mecâzı meydana getiren ilgi, zaman mekan ve sebebin fiile münâsebette fâille ortaklığıdır. İsnat, haber veya ikaz yoluyla olur.

a. Zamana isnat (dayandırma)

“Ağustos, buğdayı sararttı” cümlesinde akli mecâz vardır. Mü’mine göre buğdayı sarartan Allah’tır. Fakat benzetme ilgisi, ağustosa dayandırılıyor.

“Ramazan, beni bayılttı” Burada da “bayılma” zamana dayandırılıyor. Gerçekte bayılta, ramazanda duyulan açlık ve susuzluktur. Mü’min kimseye göre de Allah’tır.

b. Mekâna isnat

“Nehirler aktı, -Tarla biçildi, -Mangal yandı” cümlelerinde akli mecâz vardır. Bunları sıra ile ele alırsak; akanın nehirler değil içlerindeki su; biçilenin tarla değil içindeki ot; yananın mangal değil, içindeki odun veya kömür olduğu anlaşılır.

c. Sebebe isnat

“Bu çeşmeyi Sultan Ahmed yaptı” cümlesi ise karşımıza başka bir aklî mecâz çıkıyor. Çeşmeyi yapan Sultan Ahmed değildir; o, yapılmasına sebep olmuştur.

“O gün hesap ayağa kalkacak” cümlesinde maksat, insanların hesap için ayağa kalkacaklarını ifade etmektir.

Mecâz, başlı başına bir edebi sanat olmaktan çok, teşbih, istiare, kinâye, vb. gibi bazı sanatların ortaya çıkmasına yardımcı olur. Mecâz denince mecâz-ı mürsel anlaşılır.

SBS’ye hazırlık (2011) konu anlatımlı kitaplarda ise mecâz, “Sözcükte Anlam” konusu içinde anlatılmaktadır. Bu konu, Gerçek, Mecâz, Yan, Terim ve Deyim Anlamları kapsamaktadır. Buna göre mecâz anlam: “Sözcüğün kendi sözlük anlamından (gerçek anlam) büsbütün uzaklaşarak başka bir sözcüğün yerine kullanılması” olarak tanımlanır. Sözcüğün mecâz anlamı ancak başka sözcüklerle kullanıldığında ortaya çıkar.

“Bağlamak” sözcüğü tek başına “herhangi bir şeyi bağ veya başka bir araçla tutturmak” anlamını taşıyordu.

“Bir sözüyle ona bağlandım.” cümlesinde “etkilendim, ayrılamaz hale geldim anlamı kazanmıştır; yani gerçek anlamından tamamen sıyrılmıştır.

Mecâz-ı Mürsel (Ad Aktarması)

Bir kelimeyi gerçek anlamının dışında, benzetme amacı gütmeyen başka bir anlamda kullanmaktır. Günlük konuşmada, doğal olarak yaptığımız bu türlü mecâza, özellikle deyimlerde bol bol rastlanır. Bir mecâzda –teşbih ve istiâredeki gibi- benzetilişler yoksa ve benzetme kastı güdülmemişse, böyle mecâzlara mecâz-ı mürsel denir.

Prof. Dr. Doğan Aksan (2007)’a göre ad aktarmasının tanımı şöyledir: “Bir kavramın, kendisi kullanılmadan, ilgili, bağıntılı olduğu bir başka kavramla, bir başka göstergeyle dile getirilmesi.” Deyim aktarması bir benzerliğe, ad aktarması ise bir ilgiye, ilişkiye dayanılarak yapılan aktarmalardır. Tiyatro yerine sahne, sinema için beyaz perde, gençler için körpe zihinler denmesi gibi.

Çeşitli dillerdeki kullanımlara koşut olarak Türkçede rastlanan Namık Kemal’i okumak gibi anlatım biçimlerinde yine ad aktarmalarıyla karşılaşmakta, bir sanatçının yapıtı yerine, onun adının anıldığı görülmektedir.

Mecâz-ı mürselde şu iki niteliğin bulunması gerekir:

1. Sözün ya da sözcüğün gerçek anlamı dışında kullanılması
2. Engelleme ipucu bulunması

Örneğin, “göze girmek” deyiminde mecâz-ı mürsel vardır. Çünkü “göz” sözcüğü bu deyimde gerçek anlamı dışında kullanılmıştır. Ayrıca bir insanın, gözün içine girebilmesi mümkün değildir. Buna göre “göze girmek” deyiminin anlamı “başkalarının beğenisini ve sevgisini kazanmak”tır.

Mecâz-ı mürsel, lügâvî mecâz olarak kabul edilir. Mecâz-ı Mürsel ilgileri pek çoktur: Cevdet Paşa Türkçe için şunları belirtiyor: Âliyyet, mazhariyyet, hulûl, sebebiyyet, cüz’iyyet, umûm, itlâk, kevnîyyet, evveliyyet.

Âliyyet (Alet ilgisi): Gerçek anlamın mecâz anlama alet olmasıdır. Kelimeleri söylemeye alet olması dolayısıyla lügâte “dil” denilmesi gibi.

- Mazhariyyet: Gerçek anlamın macazi anlama mahal-i zuhur olmasıdır. Kuvvet ve kudretin elden çıkması dolayısıyla “El elden üstündür.” meseline olduğu üzere kudrete “el” denilmesi gibi.

- Hulûl (Durum – Yer): Gerçek ve mecâz anlamlarından birinin ötekine mahal olmasıdır. “Derse gidildi.” denildiğinde ders yeri olan dershanenin kastedilmesi gibi.

- Sebebiyet: Hakiki ve mecâzî anlamlardan birinin diğerine sebep olmasıdır. Örneğin; “Bir yazar kelimeyle geçinir.” Cümlesinde “kelime” sözcüğüne sebep olan yazı ücretinin kastedilmesi, kar yağdığı zaman “bereket yağıyor.” cümlesinde sonuç olan olan bereketin söylenip sebep olan karın kastedilmesi gibi.

- Cüz’iyyet (Parça – Bütün):

a. Parçayı söyleyerek bütünü kastetmek

Yakınlarından birini kaybedene “başın sağ olsun” deriz. Aslında sadece başı eğil, bütün vücudu kastederiz.

Aynı şekilde, Mehmet Akif’in, “Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal” dizesinde “hilâl” ile kastedilen bayraktır.

b. Bütün söylenerek parça kastedilir

“Bu sınıf çalışmıyor” derken çalışmayan sınıf değil, öğrencilerdir. Çalışmayan da bütün öğrenciler değil, bir kısım öğrencidir.

- Umûm (Genel – Özel): Gerçek ve mecâz anlamlarından biri diğerinden daha umumi olmaktadır. Umuma karşılık gelen “hayvan” kelimesiyle hususu gösteren örneğin “at” kastedilmesi gibi.

- Itlâk: Gerçek ve mecâz anlamlarından birinin mutlak, öbürünün mukayyet (bir şarta bağlı) olmasıdır.

Ziya Paşa’nın:

“İnsan ona derler ki ede kalb-i rakîki
Âlâm-ı ben-i nev’i ile kesb-i melâlet”

beyitinde insan kelimesi mutlak söylendiği halde kâmil bir insan demek üzere belirli bir anlam kastedilmiştir.

-Kevniyyet (Öncelik): Bir şeye eski halinin ismini vermektir. Bir annenin saçlı sakallı oğluna “bizim çocuk” demesi gibi.

- Evveliyyet (Sonralık): Bir şeyi sonra alacağı isimle söylemektir. “Kömürü yak!” yerinde “Ateşi yak!” denilmesi gibi.

- Çıkarma (Hazfıyyat): Hazf; aradan çıkarma, çıkarılma, yok etmek demektir. Bu tür ilgiyle kurulan mecâz-ı mürsellerde asıl maksat olan kelime söylenmez. Sözden çıkarılmıştır. “Sınıfı sustur.” Derken sınıftaki öğrencilerin kastedilmiştir.

Bir sözcük benzetme amacıyla kullanılmamışsa mecâzı mürsel; kullanılmışsa teşbih olur.

Kelimenin asıl anlamları dışında bir anlamı kastetmesini sağlayan mecâz-ı mürsel dilin ifade gücünü kullanmada etkili bir yoldur ve düşünceye hitap ettiği için daha çok zihni faaliyetleri harekete geçirir, bilinci uyandırır. Okur, mecâz-ı mürsel yoluyla yapılan imgelerin ardındaki söylenmeyi muhakeme

etmeye çalışır. Aslında benzetme ilişkisi yoktur ve sadece “maksat” söz konusudur. Edebiyat sanatında imge yaratmak için şairler, mürsel mecâzdan çok yararlanmışlardır.

Kinâye

Sözün anlama işaret yollarından biri de kinâyedir. Gerçek anlamının anlaşılmasına engel bir “karîne” bulunmadığı halde; bir lafızla o anlamın levâzımından birini kastetmek kinâyeye adını alır. “Ahmet Efendi’nin alnı açıktır” cümlesiyle, o şahsa ait alnın bir görünüşünü ifadeye bir mani yoktur; fakat örf, tâbire husûsî bir anlam vermiştir. O da, Ahmet Efendi’nin utanılacak hiçbir hali olmamasıdır.

Kinâyenin sözlüklerdeki anlamı “bir fikri kapalı, dolaylı anlatan söz, üstü örtülü, dokunaklı söz” şeklindedir. Bir edebiyat terimi olarak kinâyeye, bir maksattan dolayı, sözü hem gerçek hem de mecâzi anlamlara uygun olarak kullanılmaktadır.

Kinâyeye sanatının meydana gelebilmesi için mecâzi anlamın kastedilmiş olması gerekir. Zira kinâyeye, sözün gerçek anlamını anarken mecâzî anlamını kastetme sanatıdır.

Kinâyeye, açıkça söylenmesi uygun olmayan durumları ifade etmeye yarayan bir sanattır. Ancak sadece bu maksatla kullanılan bir sanat olmayıp anlatıma genişlik, rahatlık ve zenginlik katmak için de kullanılır. Bu sanatı başta mecâz-ı mürsel olmak üzere iki anlamı olan sanatlarla karıştırmamak gerekir. Mecâz-ı mürselde sözün gerçek anlamda kullanılması mümkün değildir. Oysa kinâyede mecbur kalınırsa gerçek anlamında da kullanılabilir. Bu da bir anlatıma bir anlam zenginliği kazandırır.

Ayağı yer mi basar zülfüne berdâr olanın
Zevk u şevk ile verir cân u seri döne döne
(Necâfî)

Bu örnekte kinâyeye, “ayağı yer mi basar” ibaresindedir; asılan kişinin ayağı yere basmaz ancak burada kastedilen sevgilinin saçlarına kavuşan âşıkların sevinçten ayaklarının yere basmayacağı konusudur.

Deyimlerin çoğu mecâzlı anlamlarıyla kullanıldığından kinâyeli sözlerdir. Örneğin cömert anlamında “eli açık”, konuksever anlamında “kapısı açık” gibi. Kinâyenin sözün başka bir anlama gelme olasılığı olmayan türüne kinâyeye-i karîbe, sözün anlamının gizlendiği türüne de kinâyeye-i ba’de denir.

Kinâyenin Öğeleri

Teşbih ve istiarede olduğu gibi kinâyenin de unsurları vardır:

1. Mekni bih: Kinâyenin sözü
2. Meknî-anh: Kinâyenin işaret ettiği anlam

“Gözü kara” tabirinin sözü mekni bih bu sözün işin önünü ardını düşünmeyecek kadar atılgan anlamı da meknî-anh adını alır.

A- Anlam yönüyle kinâyeler altı çeşittir:

1. Övücü Kinâyeler: Bir kimseyi övmeye yönelik kinâyelerdir. “Falan kimse pâk-dâmendir” diyerek o kimsenin namuslu biri olduğunu kastetmek gibi.
2. Ayıplayıcı Kinâyeler: İçte ve dıştaki duygularla ilgili olan kinâyelerdir. “Boş kafalı” diyerek bilgi ve kültürlüzlüğü, “eli yumuk” diyerek cimriliği kastetmek gibi.

3. Çirkini Güzel gösteren, Kabalığı Hafifleten Kinâyeler: Tuvalet ihtiyacını gidermeyi “abdest tazelemek” tabiriyle ifade etmek gibi.

4. Çok Vasıtalı Kinâyeler: “Telvih” de denilen bu çeşit kinâyelerde meknî bih ile meknî-anh arasında vasıta çoktur. Yani anlam dolaşık yollardan elde edilir. “ Falanın mutfağında çok odun sarf olunur” denilerek mutfakta çok yemek piştiğine ve ondan da misafirin çokluğuna hükmedilmesi gibi.

5. Az Vasıtalı Kinâyeler: “Remz” de denilen bu çeşit kinâyelerde vasıtanın az olması yanında gizlilik fazladır. “Kalın kafalı” sözüyle anlayışı, idrâki az kimseyi kastetmek gibi.

6. Vasıtası ve Gizliliği Az Kinâyeler: Bu çeşit kinâyelere “îma” da denir. “Lutf u kerem falanın hanesindedir.” Denildiğinde hemen ev sahibinin cömertliği anlaşılır.

B- Kasıt (Amaç) yönüyle kinâyeler beş çeşittir:

1. Müfred (Tekil) Kinâyeler: Meknî-anha ait yalnız bir anlam kastedilmiştir. “Hased yeri” deyip de kalbi kastetmek gibi.

2. Mürekkeb (Birleşik) Kinâyeler: Meknî-anha ait birçok anlamı kapsayan sıfatlarla bir tamlanan kastedilir. “Doğru yürür, iki ayak üzere yürür tüysüz hayvan” denilip insanın kastedilmesi gibi.

3. Gizli Kinâyeler: Meknî-anhı zor anlaşılan kinâyelerdir. “Falanın kapısı açıktır” denildiğinde eve gelen ziyaretçilerin çokluğuna oradan da ev sahibinin cömert bir kimse oluşunun anlaşılması gibi.

4. Açık Kinâyeler: Meknî-anhı kolay anlaşılan kinâyelerdir. “Falan adamın bel kayışı uzundur.” diyerek adamın şişman olduğunun anlaşılması gibi.

5. Nisbet Kastıyla Yapılan Kinâyeler: Sıfatın tamlanana yüklendiği kinâyelerdir.

Sarardı benzi hasedden benimle yâri görüb
Rakîb-i rû-siyehe bir garîb renk oldu

beytinde benzın sararmasıyla “kederlendi” anlamının kastedilmesi gibi.

Problem

Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere sözcüğün anlamı konusu oldukça kapsamlıdır. Mecâz dediğimizde, sözcüğün kendi anlamının dışında kullanılmasının yanı sıra, mecâz-ı mürsel ve kinâye konularının da işin içine girmesi bu konudaki terim çeşidini artırmaktadır. Hal böyle olunca; öğrencilerin, İlköğretim 2. Kademe (6-8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan mecâzlı söyleyişleri anlama ve ifade etmekte zaman zaman güçlük çektikleri gözlenmektedir.

Kullanım Örnekleri

6, 7, 8. Sınıf Ders Kitaplarındaki Metinlerde Kullanılan Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

Sınıflandırma

A. Eşya ile İlgili Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

- 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“kesemde bereket, gönlümde servetim” (Türkiye),

“sevgi zincirimize” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır),

“canlı bir telefon oyunu” (Alo... Graham Bel),

“duvarların yerini...sandalyeler alıyor”, “robot, içeri süzülüyor”, “ayakkabılar çok yönlü” (Geleceğin Dünyası),

“aynı işlevi görüp göremeyeceği”, “büyük devrim yaratan ampulü”, “ampul...tüm insanlığın hizmetindeydi”, “resimler...âdeta canlanıyordu” (Edison),

“mutfağı alt üst edersin” (Ah Şu Gençler),

“küreklerle asıldı” (Süpermen İstanbul’a Düştü),

“ (kitaplar) aydınlatırlar derin karanlıkları”, “mutluluğa açılan aydınlık pencereler” (Kitapların Cumhuriyetinde)

- *7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“tarihin merdivenlerini soluk soluğa tırmanan” (Sonsuzluk Kitabevi)

“kitaba masraf ayıramamanın darlığı”, “onu (kitabı) yaşatmak saygısı” (Kitap Saygısı)

“umulmadık taşlar başları yarmış” (Kırkpınar)

“dikenli bir uyku”, “omuzlarımızda yük” (Bize Bağlı)

“canlanır yalılar” (Ev)

- *8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“karnemde zayıf” (Herkes Başarılı Olur Mu?)

“bu kuyuyu, bu motoru zamanla bulduk, bu ellerle” (Selim’i Anarım)

söylev, Atatürk’ün...büyük eseridir” (Nutuk)

“ocağı tütmeye başlar” (Konuğa İkrâm)

“Şevket, dünyanın hiçbir kuvvetinin kırıp kirletmeyeceği bir elmas parçası idi” (Yaprak Dökümü’nden)

B. Duygular, Duyular ile İlgili Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

- *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“gönlümde yatan memleketim” (Türkiye),

“gönülleri isli”, “canı sıkılıyordu”, “ağır bir yük”, “göğsünde bir katılık”, “bağrının sarsıntılılarıyla”, “Hasan durgun, tıkanık”, “katı, nasırlaşmış yüreği yumuşamış, şişmişti”, “durgunluk aldı”, “cansız bir göğüs”, “Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğüs”, “ (gözyaşlarının) serin, ürpertici döküldüğünü duydu.” (Eskici),

“içim sızladı” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır) ,

“seslerde...anaların inancı parıldıyor”, “pırl pırl bir heyecan”, “kendini...doygun hissetmemiştir” (Kadın Ulusun Temelidir),

“heyecan içinde” (Alo... Graham Bel),

“beni yaralar”, “suçluluk duygusunu aşılıyarak”, “umutsuzluğa kapılıyorum”, “korkutup sindirerek”, “onurumu kırmayın”, “inancım sarsılmasın” (Pulsuz Dilekçe),

“içerimizde yumuşak bir mutluluk yeşeriyor”, “iç çekmelerini”, “gönüllerimizde...zevkli baygınlığı var” (Ormanda Sabah),

“ölümden acı” (Zerdali Ağacı)

“kırık kalpler” (Kitapların Cumhuriyetinde)

- 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“sevgiyle yanar yüreğim” (Keloğlan),

“duygu doğar içimde” (Kitap Saygısı),

“iyi duygular beslediğini” (Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri)

“canım yanmaz” (7 Tane Erik Ağacı)

“içerimi dağladı” (Âşık Veysel)

“kederlere batmamak” (İyimserlik, Kötümserlik)

“öpüp başıma koymak istediğim şehir” (İstanbul)

- 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“insanın kendine güven duyarak yola çıkması” (Herkes Başarılı Olur Mu?)

“yüreğini bozma” (Selim’i Anarım)

“ince duygular” (Atasözleri ve Deyimler)

“içim yanmıyor değil” (Yangın)

“umut çiçekleniyor demektir”, “umut yeşerir”, “umutsuzluğa düşen kent, kaptan, sanatçı...” (Nerede İnsan Varsa Orada Umut Vardır)

“sinirlerim mi tuttu ne?” (Hazır Olun, Fırtına Geliyor)

“insanın ruhu yalnızlık duygusundan ölür” (Kızılderili Reisinden Çevre Dersi)

C. İnsan ile İlgili Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

- 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“eli kalem tutan insanlarına” (Türkiye),

“gelenekler bağı”, “ileri görüşlü”, “düşünce yaşamı da çok canlıydı” (Atatürk),

“vatandaşın kaniyle ıslanmadıkça”, “milletimizin yüksek karakteri” (Atatürk’ün Kişiliği Ve Özellikleri)

“gözü pektir”, “pırıl pırıl çocuklar”, “bütün içtenlikleriyle”, (Kadın Ulusun Temelidir),

“insanları sesle yaklaştıran buluşçu”, “insanlar birbirine yaklaşıyorlar” (Alo... Graham Bel),

“içine kapanık bir çocuk”, “annesinin payı çok büyüktü”, “milyonlarca insan...yaşamını kazanmaktadır” (Edison),

“ailemizin yüz karası”, “kafayı dinleyemeyecek miyiz” (Ah Şu Gençler),

“gözleri karardı”, “gözü alev alev yandı”, “cılız bir ses” (Süpermen İstanbul’a Düştü),

“kafasını kullanması gerektiğine”, “kahkahalar...dalga dalga yükseliyor” (Prensi Olmayan Masal Kitabı),

“kulak ardı ettiğimi”, “aklıma bir şeyler düşer mi” (Özgün Bir Konu Aranıyor)

“arınmış ak pak yürekler” (Kitapların Cumhuriyetinde)

- 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“havalanır düşüncem”, “aklı taş çıkartır”, “taş kesilmiş insanlar”, “başları dara düştü” (Keloğlan),

“alçak gönüllülüğüne” (Sonsuzluk Kitabevi)

“insanların ona bağlanması”, “Türk milletinin büyüklüğü” (Atatürk’ün Kişiliği Ve Özellikleri)

“yüzünüzü ağartacak”, “yüksek Türk milletine” (Bir İleti)

“karanlıklar Atatürk aydınlığında boğuldu” (Atatürk),

“ilk göz ağrım” ((Bördübet’ten Sedir Adası’na),

“ağzınızın tadı bozulmasın” (Doğanın Sesini Duymak),

“içli sanatkarlar”, “tutulduğu çiçek hastalığı” (Âşık Veysel),

“keskin göz” (Kırkpınar),

“ağdalı bir dil”, “feryadı basmıştım” (Hayal Perdesi),

“cevabı yapıştırır”, “köşeyi dönmek”, “aklının köşesinden geçmemiştii” (Büyüyünce Ne Olacaksınız?)

“hayatı zehir edenler”, “siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür”, “kara düşünceler”, “kendisini bozar”, “kara kara düşündüğünden” (İyimserlik, Kötümserlik)

“akla aykırı düşmeyen” (Ev)

“gözlerimle kucaklar gibi”, “babamın yattığı Küçüksü” (İstanbul)

- *8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“geleceklerini biçimlendirebiliyorlarmış” (Herkes Başarılı Olur Mu?)

“ince adamsın Selim!” (Selim’i Anarım)

“devrimlerle yüceltti bu milleti temiz ellerin” “sen yaydın içimize” (Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda)

“analar, babalar, kardeşler... aydınlatılmalıdır” (Milli Eğitim ve Milli Birlik)

“ileri görüşlü”, “çoluk çocuğunu incitmez”, “onu(karısını) kırmaz” (Nasrettin Hoca)

“sözcükleri dar olan...köylülerimiz” (Atasözleri ve Deyimler)

“eğlencelere daldık”, “yeşil gözleri derinden bakardı” (Yangın)

“ince ses”, “onu...insan modeline göre işlemiştii” (Yaprak Dökümü’nden)

“umutsuzlar mikrop saçar dünyaya” (Nerede İnsan Varsa Orada Umut Vardır)

“kalın sesleriyle”, “sesi zaten inceydi” (Kedi Ağaca Çıktı)

“kaptanın başı bulanıyordu” (Hazır Olun, Fırtına Geliyor)

Ç. Hayvanlar ile İlgili Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

- *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“(develer) dalgın ve küskün...gidiyorlardı” (Eskici),

“genetik yapılarıyla oynanan” (Geleceğin Dünyası)

“birbirimize düşürüyorsun”, “düşman kesilmezdi” (La Fontaine Orman Mahkemesinde)

- *7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

Bu kategoride örneğe rastlanmamıştır.

- *8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“ışıldıyor...kuşların...altın sevinci” (Bu Sabah Hava Berrak)

D. Doğa ile İlgili Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

- *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:*

“Kara kış”, “vurulmuşum toprağına” (Türkiye),

“yumuşak iklimine”, “su şakırtısı kulaklarınıza çarpıyor”, “can alıcı bir güzellik”, (Ormanda Sabah)

“aklın ermeden” (Zerdali Ağacı)

- 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“baharı serpmek ister” (Keloğlan),

“insanın içini maviye boyayan Gökova” “denizin güzelliğıyle kucaklaşınca”, “Gökova’yı tarıyor gözlerimiz” (Bördübet’ten Sedir Adası’na)

“içimize tüm sıcaklığı akıverirdi”, “doğayı okumayı” (Doğanın Sesini Duymak)

“sert bir vızıltı” (Hayal Perdesi)

“güneşte bile kara kara lekeler” (İyimserlik, Kötümserlik)

- 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“güneşi içmiş kaldırımlar” (Bu Sabah Hava Berrak),

“ateş dirildi” (Kedi Ağaca Çıktı)

“fırtına kopmazdan önce”, “havlar bozulacaksa”, “denizler, İdris’in ayaklarını güverteden kesti”, “keskin mavi kıvılcımlar” (Hazır Olun, Fırtına Geliyor)

“tatlı bir pembe”, “uçup gidecekmiş gibi bir mavi”, “pembeye çalan bir boz”, “bereket fişkırmış topraktan” (Peri Bacaları)

“bir de hafif olsaydık bir rüzgârdan” (Şehrin Üstünden Geçen Bulutlar)

“yüzümüzü yalayan rüzgâr” (Kızılderili Reisinden Çevre Dersi)

E. Eylemler ile İlgili Mecâzlı Söyleyiş Örnekleri

- 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“kabahat işledik”, “elini ağır tutuyordu”, “işimi tükettim” (Eskici),

“içten bir kucaklaşma”, “bir sıcak gülümseme”, “onlara elinizi uzatmayı unutmayın” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır),

“dikkati üzerine çekti”, “sağlam temellere oturtmak” (Atatürk),

“bir soru atıyor ortaya” (Kadın Ulusun Temelidir),

“gözden geçirirken”, “yola çıktılar” (Geleceğin Dünyası),

“kolları sıvadı”, “yeni buluşlar peşinde de koşmuştur” (Edison),

“beni sınırlayın”, “beni köşeye sıkıştırmayın”, “söz de vermeyin”, “dile getirebilseydim”, “başıma kakmayın” (Pulsuz Dilekçe),

“ondan(ormandan)...kopup ayrılıyoruz” (Ormanda Sabah)

“düşüncelerini okumuş” (Prensi Olmayan Masal Kitabı)

- 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“milli irfanı yükseltmeye çalışmak”, “kamuoyunu aydınlattıktan sonra”, “geleceğe ışık tutma” (Atatürk’ün Kişiliği Ve Özellikleri)

“bir titiz çalışma”, “anlam çıkarmak” (Bir İleti)

“aydınlattı ülkeyi” (Atatürk),

“derin çalışırdı” (Doğanın Sesini Duymak)

“gönlümden geldiği gibi döşendim” (Âşık Veysel)

“bir köşeye sinerdik” (Büyüyünce Ne Olacaksınız?)

“hayatımı tatlılaştırmak” (İyimserlik, Kötümserlik)

“göz ardı ediyoruz” (Bir Kule Varmış)

- 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde:

“geleceklerini biçimlendirebiliyorlarmış” (Herkes Başarılı Olur Mu?)

“gözüme kestirmiştim”, “dişten turnaktan artırdık” (Selim’i Anarım)

“gözler önüne sermek” (Nasrettin Hoca)

“Üsküdar sokaklarını ağır ağır geçti” (Yaprak Dökümü’nden)

TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğrencilere görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlayabilme ve duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini belli bir amaca yönelik olarak söz ya da yazı ile anlatabilme becerisi ve alışkanlığı kazandırmak; Türkçe dersinin genel amaçları arasındadır. Ana dil öğretimi, bir araç-ders olarak okuldaki tüm öğretim etkinliklerinin temelini oluşturmaktadır. Ana dilini iyi öğrenen ve kullanan bir öğrencinin, gerek okul yaşantısında gerekse özel yaşantısında başarılı olması kaçınılmazdır. Bu nedenle ana dili öğretiminin gerçekleştirildiği Türkçe öğretimi son derece önemlidir.

Yaptığımız sınıflandırmaların farklı kategorilerde olması, gösteriyor ki Türkçe dersi hayata dair hemen her konuyu içermektedir, bir başka deyişle Türkçe Öğrenimi, hayatın ta kendisidir diyebiliriz. Araç olarak kullandığımız metinlerde aslında hayattan küçük kesitler işlemekteyiz ve bu metinlerde, farklı kategorilerde yer alan mecâzlı söyleyişlerin bulunması, öğrencilerin sözcük dağarcığını, anlam bilgisini geliştirmesini; farklı alanlara ait ifade biçimlerini (mecâzlı söyleyişlerini) öğrenmesi ve uygulayabilmesine araç olmaktadır.

Kapulu, Dedeoğlu Okuyucu, Kaplan ve Karaca (2008) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yapılan “mecâzlı söyleyiş” taramasına göre; 6. sınıf Türkçe ders kitabında 142; 7. sınıf Türkçe ders kitabında,

81; 8. sınıf Türkçe ders kitabında, 91 mecâzlı söyleyiş saptanmıştır. Her kitapta 18'er metin incelenmiştir.

Mecâzlı söyleyişlerin kullanım sıklığına baktığımızda en çok 6. sınıf ders kitabında yoğunluk olduğunu görüyoruz. Mecâzlı söyleyişler, 6. Sınıf Dil Bilgisi müfredatında, “Sözcükte Anlam” konusu içerisinde anlatılmaktadır; yani 6. sınıf konusudur. Dolayısıyla, yoğunluğun burada olması normaldir.

Mecâzlı söyleyişleri altı kategoride sınıflandırmayı uygun bulduk. Buna göre, kategorilerdeki mecâzlı söyleyiş sayıları aşağıdaki Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1: Kategorilere Göre Mecazlı Söyleyiş Sayıları

Kategori	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	TOPLAM
Eşya	15	7	5	27
Duygular, Duyular	29	7	9	45
İnsan	24	28	17	69
Hayvanlar	4	-	1	5
Doğa	6	8	12	26
Eylemler	20	11	5	36
TOPLAM	98	61	49	

Bu Tablo 1’e göre; bütün sınıflar toplamına baktığımızda yoğunluğun “insan” kategorisinde olduğunu görüyoruz. Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına bakacak olursak:

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâki, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa’nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarının iyi insan, iyi vatandaş ve iyi meslek sahibi insan yetiştirmek olduğu söyleyebiliriz.

Türkçe Öğretiminin genel amaçlarına baktığımızda, dilini doğru kullanan, estetik zevki gelişmiş, yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı ve insanlığı seven bireyler yetiştirmenin esas alındığını görüyoruz. Bu bağlamda yapmış olduğumuz sınıflandırmada mecâzlı söyleyiş örneklerinin en çok “insan” kategorisinde olmasını uygun bir sonuç olarak görüyoruz.

Sınıflandırmamızdaki ikinci yoğunluğun “duyular, duygular” kategorisinde olduğunu görüyoruz. Türkçe Öğretiminin genel amaçlarından biri de, “**Öğrencilere; dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini**

kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak” tır. Bu amaç, Türk Milli Eğitiminin ikinci amacı ile örtüşmektedir.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, “ dengeli, sağlıklı ve estetik” duygular geliştirmiş bireyler yetiştirmek konusunda Türkçe dersinde seçilen metinler ve bu metinlerde yer alan mecazlı söyleyişler, önemli araçlardır.

Üçüncü olarak, “eylemler” kategorisinde yoğunluk görüyoruz. Türkçe Öğretiminde aslanan, belirtilmiş olan amaçların davranışa dönüştürülmesidir. Çünkü bir öğrencinin hedeflenen kazanımı gerçekleştirip gerçekleştirmediğini ancak onun davranışlarını gözlemleyerek öğrenebiliriz.

İlköğretim Türkçe dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı; “okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi” olmak üzere beş öğrenme alanından oluşmaktadır. Burada önemli olan bu öğrenme alanlarında hedeflenen davranışları öğrenciye kazandırabilmektir. Bu bağlamda “eylemler” kategorisinde mecazlı söyleyiş örneklerinin fazla olması Türkçe Öğretimi açısından oldukça önemli ve gereklidir.

Öğrencilerin doğa bilincine ve sevgisine sahip olmalarının onların kişilik gelişimleri açısından olumlu bir etken olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle, Doğa ve hayvan kategorilerini sınıflamamız içine aldık. 6-8. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde “Doğa ve Evren” teması bulunmaktadır. Bu tema kapsamında yer alan metinlerle öğrencilere doğa bilinci ve sevgisi kazandırmak amaçlanmıştır. Çocuğa doğa bilinci ve sevgisi, hayvan sevgisi kazandırmanın onun kişilik eğitiminde önemli bir yapı taşı olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü kendisi dışındaki canlı türlerini de seven, koruyan; bir bireyin genel olarak dünyaya ve insanlığa karşı da olumlu, hoşgörülü tutum ve davranışlar geliştirmesi çok olasıdır. Fakat Tablo 1'e baktığımızda doğa ve hayvan temalarında mecazlı söyleyiş yoğunluğunun az olduğunu görüyoruz. Örneğin 6. sınıf ders kitabında az da olsa yer almışken 7. sınıf ders kitabında hiç yer almamış olması, eğitimde tekrarin önemi açısından olumsuz bir sonuçtur. Bu durumu bir eksiklik olarak görmekteyiz. Bu alanlarda daha fazla mecazlı söyleyişe yer verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Son olarak eşya temasını ele alalım. Bu kategoriyi sınıflandırmamıza almamızın nedeni, Türkçe anlam bilgisine göre; eşyanın, cansız varlıkların, mecazlı söyleyiş açısından ne gibi ifadelerle karşımıza çıkabildiğini tespit etmektir. Buradaki mecazlı söyleyiş yoğunluğunun diğer kategorilere göre alt sınıflarda yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca 6. sınıftan 8. sınıfa kadar sayısal olarak sistemli bir azalma içinde olduğunu görmekteyiz. Öğrencinin soyut işlemler döneminde olması bakımından değerlendirecek olursak, bu sistematik azalmayı tutarlı buluyoruz. Sonuçta 6. sınıf öğrencisi ile 8. sınıf öğrencinin somutluk-soyutluk kavramlarına göre dünyayı algılamalarında farklılık olması gelişmişlik düzeyleri açısından oldukça normaldir.

Yaptığımız bu çalışmada bireyin kişilik gelişiminde önemli noktalar olduğunu düşündüğümüz altı kategoriyi ele aldık. Aynı zamanda, bu kategorilerin Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve Türkçe dersinin özel amaçlarına da uygun olmasına özen gösterdik. Elde ettiğimiz bulgularda da Türkçe ders kitaplarındaki metinlerinde, eksiklerle birlikte, bu kategorilerde mecazlı söyleyişlerin yer alması, yaptığımız sınıflandırmanın uygun olduğunu bize göstermiştir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bayraktutan, L. (1990). *Edebi sanatlar*, Balıkesir: Uludağ Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Fak. Yayın no: 38.

Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.

Genç, İ. (2008). *Edebiyat bilimi kuramlar akımlar yöntemler*, İzmir: Eser sahibinin kendi yayını.

- Kapulu, A. ve Karaca, A. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- Kapulu, A. ve Karaca, A. (2010). *8. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- Kapulu, A., Dedeoğlu Okuyucu, S., Kaplan, Ş. ve Karaca, A. (2008). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- Karaalioglu, S. K. (1975). *Edebiyat terimleri kılavuzu*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitap evleri.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2004). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Kayagil, M. K. (1980). *Edebiyat bilgi ve teorileri*, Erzurum: Enderun Kitapevi
- Küleççi, N. (1999). *Açıklamalar ve örneklerle edebi sanatlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kürçüoğlu, K. E. (1973). *Edebiyat lügatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2004). *Edebiyat bilgi ve teorileri el kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Pala, İ. (2000). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- SBS'ye Hazırlık (2011). *Okula yardımcı Türkçe konu anlatan kitap (8. Sınıf)*. İstanbul: Okyanus Yayınları.

Extend Abstract

To gain the habit and ability to students of understanding exactly and correctly what they read, watch and listen and expressing the feelings, opinions, planning and impressions by statements or writings directed to a specific purpose are some of the general purposes of Turkish lesson. Main language is the basis of all teaching activities in school. To be successful in both school life and general life of a student who learns and uses its main language perfectly is inevitable. Turkish language is a rich one according to word meanings. A word can carry the specialties of real, connotation, metaphor, locution and idiom meanings. Real meaning is the one that comes mind firstly of the word's dictionary meaning. Metaphor is using the word apart from its real meaning. Involving of the Synecdoche and metonymy subjects to this concept, increase the term variety in this subject. Therefore, Primary School 2nd step (6-8) students have some problems at understanding and impressing the metaphoric words. Turkish lesson involves every subject related with the life. In texts we use as a tool, having some metaphoric statements provides students to improve their word information and helps them to learn and apply expressions which belong to different fields. Therefore, we categorized metaphoric expressions in our study. Kapulu, Dedeoğlu, Okuyucu, Kaplan and Karaca (2008) according to scanning for “metaphoric expressions” in Turkish textbooks, there are 142 metaphoric expressions in 6th grade Turkish textbook, 81 in 7th grade, 91 in 8th grade. In every book, 18 texts are researched. When we look at the frequency of metaphoric expressions, we see that majority is in 6th grade. Metaphoric expressions in 6th grade textbook are taught in “Meaning in Word” subject. When we look Grades’ total; majority is in “human” category. If we will look at the general aims of Turkish National Education;

1. To nurture citizens who are depended on Atatürk's principles-revolutions; who adopt, protect and improve the national, ethic, intangible, cultural values;

2. To nurture the individual who is a healthy person according to personal, mental, psychological and sensational aspects, who has power of free and scientific thinking, wide world view, respectful to human rights, who esteems personality and initiatives, responsible to the community, positive, creative and productive.

3. To prepare them for life by improving interest, ability and capacities with obtaining needed data, ability, behaviors and habit of working together; to ensure them having a job they feel happy and contribute to community happiness. Thus on the one hand; to improve the Turkish citizens' and Turkish community' wellness, on the other hand, to support and accelerate economical, social and cultural development in a national unity and entirety; finally to make Turkish people a constructive, creative, elite associate of a contemporary civilization. We can say that general aims of Turkish National Education are to nurture an individual who is a good person, citizen and has a good profession. When we look at the general aims of Turkish Language Education, we see the target is to nurture individuals who uses language correctly, loves its country, nation, nature, life and humanity. In this context, according to our categorization, existence of majority number of metaphoric expressions in “human” category is an appropriate reason. We see that the second majority in our categorization is in “Sensations-senses”. One of the general aims of Turkish education is; “To gain students the habit of listening, reading; and helping them to improve their esthetical sensations”. This is suitable with the second aim of Turkish National Education. As it can be seen from these expressions, chosen texts in Turkish lesson and metaphoric expressions in these texts are important for nurturing individuals who developed “balanced, healthy and esthetic” sensations. The first principle in Turkish lesson is transformation of stated aims to behaviors. Because, we can only see if a student can achieved the aimed behavior or not by observing. The Education of Turkish Lesson for Primary Education (6-8. Grades) consists of 5 fields as “reading, listening/watching, speaking, writing and grammar”. It is important to gain the student the aimed behaviors in these fields. In this context, having much metaphoric expression examples in “actions” category is really important and needed in Turkish Language Teaching. We think that having the nature consciousness and sympathy is a positive affect for their personal development. Therefore, we took the nature and animal categories in our categorization. “Nature and Universe” theme is founded in 6-8th grades Turkish Textbooks. With these texts, it is aimed to gain students nature consciousness and sympathy. We think that gaining students nature consciousness and sympathy is an important building block for personal development. Because, it is possible to develop positive, tolerant attitudes and behaviors to world and humanity of an individual who loves and protects beings except itself. But when we look at Table 1, we see that no much metaphoric expressions are there in nature and animal themes. For example, while even having

fewer examples in 6th grade textbooks, not having an example in 7th grade is a negative reason. We think that this situation is a deficiency and there must be more metaphoric expressions in these fields. The reason of including the “stuff” category is to determine what kind of expressions we can get in perspective of metaphoric expressions of inorganic existences. We see that number of metaphoric expressions in here is less than other categories, and also in a systematic decrease from 6th grade to 8th grade. We think that this systematic decrease is meaningful as the student is in the term of abstract processes. It is normal that having some differences in the perception of the world according to concreteness-abstractness concepts between the 6th grade and 8th grade students. In this study, we took care to make suitable the six categories that are important in development of individual with general and special aims of Turkish lesson and Turkish National Education. With findings we see that existence of metaphoric expressions in Turkish textbooks, even they have some deficiencies, and the categorization we made is suitable.